NAMANGAN DAVLAT UNIVERSITETI
ILMIY AXBOROTNOMASI, [2026-6]
ISSN:2181-1458
ISSN:2181-0427

13.00.00-PEDAGOGIKA
journal.namdu.uz
PEDAGOGICAL

BO‘LAJAK O‘QITUVCHILARNING KASBIY IDENTIFIKATSIYASINI RIVOJLANTIRISHDA USPENSKIY PEDAGOGIK MEROSIDAN FOYDALANISH

Raximov Kodirjon Karimberdiyevich
Namangan davlat universiteti tadqiqotchisi

Annotatsiya: *Maqolada bo‘lajak o‘qituvchilarning kasbiy identifikatsiyasini rivojlantirishda V.A.Uspenskiy pedagogik merosidan foydalanish imkoniyatlari tadqiq etiladi. Muallif kasbiy identiklikni men qanday o‘qituvchiman degan savolga shaxsning o‘zi beradigan, tajriba va qadriyatlarga asoslangan javob sifatida talqin qiladi hamda uni rolni o‘zlashtirishdan farqlaydi. Tadqiqotda identiklikning besh komponentli tuzilmasi, uning shakllanish bosqichlari va biografik materialning identiklik resursi sifatidagi uch mexanizmi asoslanadi. Shuningdek, taqlid va identifikatsiya o‘rtasidagi farq tahlil qilinib, merosdan foydalanishning besh shakli ishlab chiqiladi. Xulosada tarixiy namuna takrorlash uchun andoza emas, o‘z kasbiy pozitsiyasini aniqlash uchun qiyoslash nuqtasi sifatida xizmat qilishi asoslab beriladi.*

Kalit so‘zlar: *kasbiy identiklik, identifikatsiya, pedagogik meros, Viktor Uspenskiy, narrativ identiklik, amaliyot hamjamiyati, kasbiy pozitsiya, taqlid va identifikatsiya, refleksiya, oliy pedagogik ta’lim.*

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО НАСЛЕДИЯ УСПЕНСКОГО В РАЗВИТИИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ИДЕНТИФИКАЦИИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ

Аннотация: *В статье исследуются возможности использования педагогического наследия В.А. Успенского в развитии профессиональной идентификации будущих учителей. Автор интерпретирует профессиональную идентичность как собственный ответ личности на вопрос «какой я учитель», опирающийся на опыт и ценности, и отграничивает её от освоения роли. Обосновываются пятикомпонентная структура идентичности, этапы её становления и три механизма действия биографического материала как ресурса идентичности. Анализируется различие между подражанием и идентификацией, разрабатываются пять форм работы с наследием. В заключении обосновывается, что исторический пример служит не образцом для копирования, а точкой сравнения для определения собственной профессиональной позиции.*

Ключевые слова: *профессиональная идентичность, идентификация, педагогическое наследие, Виктор Успенский, нарративная идентичность, сообщество практики, профессиональная позиция, подражание и идентификация, рефлексия, высшее педагогическое образование.*

USING USPENSKY’S PEDAGOGICAL HERITAGE IN DEVELOPING THE PROFESSIONAL IDENTIFICATION OF FUTURE TEACHERS

Abstract: *The article examines the possibilities of using V.A. Uspensky’s pedagogical heritage in developing the professional identification of future teachers. The author interprets professional identity as a person’s own answer to the question «what kind of teacher am I», grounded in experience and values, and distinguishes it from the mastery of a role. A five-component structure of identity, the stages of its formation, and three mechanisms by which biographical material works as an identity resource are substantiated. The difference between imitation and identification is analysed, and five forms of working with the heritage are elaborated. In conclusion, it is substantiated that a historical example serves not as a template for copying but as a point of comparison for defining one’s own professional position.*

Keywords: *professional identity, identification, pedagogical heritage, Viktor Uspensky, narrative identity, community of practice, professional position, imitation and identification, reflection, higher pedagogical education.*

KIRISH

Oliy pedagogik ta’limning natijasi bitiruvchining bilim va ko‘nikmalari bilan to‘liq tavsiflanmaydi. Undan tashqari muhim bir jihat mavjud: bitiruvchi o‘zini o‘qituvchi sifatida his qiladimi yoki bu kasbni vaqtincha ish joyi deb biladimi. Mazkur jihat kasbiy identiklik deb ataladi va u o‘qituvchining kasbda qolishi, qiyinchiliklarga bardosh berishi hamda o‘z ustida ishlashga tayyorligini ko‘p jihatdan belgilaydi. Bilim egallanadi, ko‘nikma mashq orqali shakllanadi, identiklik esa shaxsning o‘zi tomonidan quriladi. Kasbiy identiklik deganda mazkur tadqiqotda shaxsning men qanday o‘qituvchiman

degan savolga o‘z tajribasi, qadriyatlari va kasbiy pozitsiyasiga tayangan holda beradigan javobi tushuniladi. Ushbu ta’rifda ikki jihat muhim. Birinchidan, javobni shaxsning o‘zi beradi: tashqaridan berilgan tavsif identiklik emas, rol kutilmasidir. Ikkinchidan, javob barqaror bo‘lishi uchun u qadriyatlarga tayanishi lozim: faqat tashqi sharoitga asoslangan identiklik sharoit o‘zgarishi bilan yo‘qoladi. Kasbiy identiklikni shakllantirishning asosiy qiyinchiligi uning bevosita o‘rgatilmasligidadir. O‘qituvchi talabaga qanday o‘qituvchi bo‘lishi kerakligini aytishi mumkin, biroq bu uning o‘zini kim deb hisoblashini o‘zgartirmaydi. Identiklik faqat shaxsning o‘z tajribasini mushohada qilishi, o‘zini boshqalar bilan qiyoslashi va o‘z pozitsiyasini aniqlashi orqali shakllanadi. Shu sababli pedagogik ta’limning vazifasi tayyor identiklikni uzatish emas, uning shakllanishi uchun material va sharoit berishdir. Kasbiy identiklikni rol kutilmasidan farqlash alohida e’tiborni talab qiladi. Rol tashqaridan belgilanadi: jamiyat, ta’lim muassasasi va me’yoriy hujjatlar o‘qituvchidan nima kutilishini tavsiflaydi. Identiklik esa shaxsning bu kutilmalarga nisbatan o‘z pozitsiyasidir: u rolning qaysi qismini o‘ziniki deb qabul qiladi, qaysi qismini rasmiy talab sifatida bajaradi va qaysi birini umuman qabul qilmaydi. Mazkur farq amaliy ahamiyatga ega: rolni bajarish nazorat ostida bo‘lganda davom etadi, identiklikdan kelib chiqadigan xulq-atvor esa nazoratdan mustaqil. Bunday materialning muhim turlaridan biri kasbiy biografiyalardir. Boshqa insonning kasbiy yo‘li bilan tanishish shaxsga o‘z pozitsiyasini aniqlash uchun qiyoslash nuqtasini beradi: u o‘zini bu yo‘l bilan solishtiradi, nimaga qo‘shilishini va nimadan farq qilishini aniqlaydi. Aynan shu qiyoslash jarayonida mavhum kasbiy kutilmalar shaxsiy pozitsiyaga aylanadi. Mazkur mexanizm tarixiy-pedagogik merosdan kasbiy identiklikni shakllantirishda foydalanishning nazariy asosini tashkil etadi. Kasbiy identiklikning shakllanishiga ta’sir ko‘rsatuvchi manbalar xilma-xildir. Ularning birinchisi shaxsning o‘z maktab tajribasi bo‘lib, u ko‘pincha eng kuchli, biroq eng kam anglangan manba hisoblanadi: talaba o‘zi bilmagan holda o‘z o‘qituvchilarining uslubini takrorlaydi. Ikkinchi manba universitetdagi ta’lim va ustozlar namunasi. Uchinchisi pedagogik amaliyot tajribasi. To‘rtinchisi esa kasbiy adabiyot va tarixiy namunalardir. Mazkur manbalarning har biri alohida ishlaydi va ular o‘rtasidagi ziddiyat identiklik inqirozining tipik sababi bo‘ladi. V.A.Uspenskiy (1879–1949) hayot yo‘li mazkur nuqtai nazardan qiziqarli material beradi. 1879-yilda Kalugada tug‘ilgan, dastlab Orenburg harbiy korpusini tamomlab, 1900–1904-yillarda Kavkazda xizmat qilgan va faqat shundan keyin musiqaga qaytib, 1913-yilda Peterburg konservatoriyasini tugatgan shaxsning yo‘li oddiy emas. 1918-yilda Toshkentga kelib, u umrining qolgan o‘ttiz yilini Markaziy Osiyo xalqlari musiqa merosini o‘rganishga bag‘ishladi va 1949-yilda shu shaharda vafot etdi. Uning kasbiy yo‘lidagi tanlovlar identiklik nuqtai nazaridan alohida ahamiyatga ega. Konservatoriya bitiruvchisi oldida bastakor sifatida ijodiy karyera yo‘li ochiq edi; u esa asosiy kuchini o‘zga xalq merosini yozib olish va tizimlashtirishga yo‘naltirdi. Markaziy Osiyo bo‘ylab sakkizta etnografik ekspeditsiya, 1925–1929-yillarda Turkmanistonga uchta folklor safari va uch yuz ellikdan ortiq yozib olingan kuy, 1931-yildagi Farg‘ona ekspeditsiyasi, 1923-yilda Buxoroda amalga oshirilgan va 1924-yilda nashr etilgan Shashmaqom yozuvi – bularning barchasi bitta izchil tanlovning natijasidir. Uspenskiy identikligining ikkinchi qirrasi uning o‘qituvchilik faoliyatidir. U 1918–1922-yillarda Toshkent Xalq konservatoriyasida garmoniya fanidan dars bergan, 1928–1934-yillarda musiqa bilim yurtida ishlagan, 1936-yildan Toshkent konservatoriyasi professori va musiqa-nazariy fakulteti dekani bo‘lgan, 1932-yildan San’atshunoslik institutida musiqa kabinetiga rahbarlik qilgan, 1943-yilda esa san’atshunoslik doktori ilmiy darajasini olgan. Shu tariqa uning kasbiy obrazida tadqiqotchi va o‘qituvchi roli ajralmas tarzda birlashgan. Uspenskiy kasbiy yo‘lining yana bir jihati talabalar uchun ahamiyatlidir. Uning hayotida kasb tanlash bir martalik qaror bo‘lmagan: harbiy ta’limdan musiqaga, bastakorlikdan musiqa etnografiyasiga, ilmiy izlanishdan o‘qituvchilikka o‘tish bosqichma-bosqich kechgan. Bunday yo‘l zamonaviy talaba uchun tushunarli, zero ko‘pchilik o‘z kasbiy yo‘nalishini darhol aniq belgilay olmaydi. Tayyor va bir tekis biografiya o‘rniga izlanish va o‘zgarishlarni o‘z ichiga olgan yo‘l talabaga o‘z holatini tabiiy deb qabul qilish imkonini beradi. Mazkur maqolaning metodologik pozitsiyasini aniq belgilash zarur. V.A.Uspenskiy pedagogik nazariya yoki kasbiy identiklik haqidagi ta’limot qoldirmagan; uning merosi musiqashunoslik va musiqa etnografiyasiga oid ishlardan iborat. Shu sababli bu yerda uning pedagogik merosi deganda nazariy tizim emas, balki hujjatlashtirilgan kasbiy yo‘l va undan kelib chiqadigan pozitsiya tushuniladi. Tadqiqot olimga u ifodalamagan qarashlarni nisbat bermaydi, balki uning real tanlovlarini identiklik shakllanishining tarixiy misoli sifatida tahlil qiladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Identiklik muammosining nazariy asoslari shaxs psixologiyasida ishlab chiqilgan. E.Erikson identiklikni shaxs rivojlanishining markaziy vazifasi sifatida talqin qilib, uning shakllanishi inqiroz, ya’ni mavjud tasavvurlarning yetarli bo‘lmay qolishi va qayta ko‘rib chiqilishi orqali kechishini asoslagan. Uning nazariyasidan muhim xulosa kelib chiqadi: identiklik ziddiyatsiz, tekis jarayonda shakllanmaydi; shaxsning o‘zi haqidagi tasavvuri sinovdan o‘tmasa, u barqaror pozitsiyaga aylanmaydi. Mazkur qoida kasbiy identiklikka ham to‘liq tegishli. O‘qituvchining kasbiy identikligi maxsus tadqiqot yo‘nalishini tashkil etadi. D.Beyyaard, P.Meyyer va N.Verlop mazkur sohadagi tadqiqotlarni tizimli tahlil qilib, kasbiy identiklikning asosiy belgilarini ajratishgan: u doimiy shakllanish jarayonida bo‘ladi, shaxsiy va kasbiy jihatlarning o‘zaro ta’sirini qamrab oladi, bir necha subidentiklikdan tashkil topadi va shaxsning faol ishtirokini talab qiladi. Mualliflarning muhim xulosasiga ko‘ra identiklik tashqaridan berilmaydi, balki shaxsning o‘zi tomonidan talqin va qayta

talqin qilish jarayonida quriladi. Identiklikning tabiatini tushuntirishda ikki yirik an'ana mavjud. F.Konnelli va D.Klandinin narrativ yondashuvni ilgari surib, shaxsning identikligi o'z hayoti haqida qurgan hikoyasi orqali shakllanishini asoslashgan: inson o'z tajribasini bog'langan va ma'noli bayonga aylantirish orqali o'zini tushunadi. E.Venger esa amaliyot hamjamiyati nazariyasida identiklikni ijtimoiy jarayon sifatida talqin qilib, u kasbiy jamoadagi ishtirok orqali shakllanishini ko'rsatgan. P.Palmer o'qituvchining ichki olamiga bag'ishlangan ishida esa o'qitish usullari shaxsning o'zidan ajralmasligi haqidagi tezisni ilgari surgan. Yosh o'qituvchilarning kasbga moslashuvi masalasi ham keng tadqiq etilgan. Tadqiqotlar kasbning dastlabki yillari identiklik uchun eng keskin davr ekanini ko'rsatadi: bu paytda talabalik davridagi tasavvurlar real maktab sharoiti bilan to'qnashadi va ko'pincha qayta ko'rib chiqiladi. Mazkur to'qnashuvga tayyorgarlik oliy ta'lim davrida shakllanishi lozim, aks holda u inqiroz sifatida kechadi va kasbdan ketish sababiga aylanishi mumkin. Milliy ilmiy maktabda shaxs dunyoqarashining shakllanishi izchil tadqiq etilmoqda. S.Ergashbayevning O'zbekiston sharoitida uzluksiz ta'lim tizimi orqali yoshlarning ma'naviy dunyoqarashini rivojlantirishga bag'ishlangan ishida uzluksiz ta'lim tizimi yoshlar dunyoqarashini shakllantirishning asosiy institutsional vositasi sifatida ko'rib chiqiladi. Kasbiy identiklik masalasi uchun bu yondashuv bevosita ahamiyatga ega: identiklik ham uzluksiz jarayonda, ta'limning turli bosqichlaridagi tajribalar qatlamlanishi orqali shakllanadi va bitta kursda hal qilinadigan vazifa emas.

METODOLOGIK QISM

Tadqiqotning metodologik asosini shaxsga yo'naltirilgan, narrativ va tarixiy-pedagogik yondashuvlarning uyg'unligi tashkil etadi. Shaxsga yo'naltirilgan yondashuv kasbiy identiklikni tashqaridan belgilanadigan rol emas, shaxsning o'zi quradigan pozitsiya sifatida ko'rib chiqish imkonini berdi. Uning doirasida pedagogik ishning asosiy mezoni aniqlandi: vosita talabaga tayyor javob bermasdan, uning o'z javobini shakllantirishiga xizmat qilishi lozim.

TADQIQOT NATIJALARI

Olib borilgan tadqiqot natijasida kasbiy identiklikning besh komponentli tuzilmasi asoslandi. Ma'no komponenti shaxsning o'z kasbiy faoliyati nima uchun kerakligi haqidagi tasavvurini qamrab oladi. Mansublik komponenti o'zini kasbiy hamjamiyatning a'zosi sifatida his qilishni ifodalaydi. O'ziga xoslik komponenti shaxsning o'z uslubi va pozitsiyasini boshqalarnikidan farqlay olishini bildiradi. Istiqbol komponenti kasbiy rivojlanishning kelgusi yo'nalishi haqidagi tasavvurdan iborat. Qadriyatli o'zak komponenti esa kasbiy qarorlarni belgilovchi barqaror ustuvorliklarni qamrab oladi. Tadqiqot ma'no va qadriyatli o'zak komponentlari qolganlari uchun asos vazifasini bajarishini ko'rsatdi.

MUHOKAMA

Kasbiy identiklikning tabiati masalasi xorijiy pedagogik diskursda ikki yirik an'ananing polemikasiga sabab bo'lgan. Bahsning bir qutbida F.Konnelli va D.Klandinin asos solgan narrativ yondashuv turadi. Ularning pozitsiyasiga ko'ra shaxs o'z tajribasini bog'langan hikoyaga aylantirish orqali anglaydi va kasbiy identiklik ham aynan shunday hikoya shaklida mavjud bo'ladi. Bu nuqtai nazardan identiklikni shakllantirish ishi shaxsning o'z bayonini qurishiga ko'maklashishdan iborat, biografik material esa bu bayonni qurish uchun qiyoslash namunasi beradi. Bahsning ikkinchi qutbida E.Vengerning amaliyot hamjamiyati nazariyasi turadi. Unga ko'ra identiklik individual mushohada mahsuli emas, balki kasbiy jamoadagi ishtirok jarayonida shakllanadi: shaxs o'zini jamoa faoliyatida egallagan o'rni orqali anglaydi. Vengerning pozitsiyasidan kelib chiqadiki, identiklikni shakllantirishning asosiy vositasi hikoya emas, real kasbiy hamjamiyatga qo'shilish tajribasidir. Bu yondashuv biografik material bilan ishlashning samaradorligini shubha ostiga qo'yishi mumkin: begona hayot haqidagi bayon real ishtirok o'rnini bosa olmaydi. D.Beyyaard, P.Meyyer va N.Verlopning tizimli tahlili ikki pozitsiyani muvofiqlashtirishga imkon beradi. Ular kasbiy identiklikning asosiy belgilarini ajratar ekan, unda ham shaxsiy, ham ijtimoiy jihat mavjudligini ko'rsatishadi: identiklik shaxsning o'z talqini orqali quriladi, biroq bu talqin kasbiy muhit taqdim etgan material va me'yorlarga tayanadi. Mualliflarning fikricha, identiklik bir necha subidentiklikdan tashkil topadi va ular o'rtasidagi munosabat doimiy qayta ko'rib chiqiladi. Bundan kelib chiqadiki, biografik material ham, real ishtirok ham bir jarayonning turli manbalari hisoblanadi. E.Eriksonning identiklik nazariyasi bahsga rivojlanish o'lchamini qo'shadi. U identiklik shakllanishining markaziy mexanizmi sifatida inqirozni ko'rsatadi: shaxsning o'zi haqidagi mavjud tasavvuri yetarli bo'lmay qolganda, u qayta ko'rib chiqiladi va shu tariqa yangi, barqarorroq pozitsiya shakllanadi. Mazkur qoida pedagogik ta'lim uchun muhim xulosa beradi: talabaning dastlabki soddalashtirilgan tasavvurlarini himoya qilish emas, aksincha, ularni real amaliyot bilan to'qnashtirish zarur. Qiyinchiliksiz kechgan amaliyot identiklikni rivojlantirmaydi. P.Palmerning o'qituvchi ichki olami haqidagi qarashlari bahsga qadriyatli o'lcham qo'shadi. Uning markaziy tezisiga ko'ra o'qitish usuli shaxsdan ajralmaydi: o'qituvchi o'z shaxsiyatiga zid bo'lgan usulni muvaffaqiyatli qo'llay olmaydi. Bundan kelib chiqadiki, kasbiy tayyorgarlikning vazifasi barcha talabalarni yagona andozaga solish emas, har biriga o'z pozitsiyasini topishga yordam berishdir. Mazkur xulosa taqlid va identifikatsiyani farqlashning amaliy ahamiyatini tasdiqlaydi. Uspenskiy merosi mazkur polemikaga aniq misol beradi. Uning kasbiy yo'li talaba uchun takrorlanadigan andoza emas: bugungi o'qituvchi ekspeditsiyalarga chiqmaydi va maqom yozmaydi. Biroq bu yo'l qiyoslash nuqtasi sifatida ishlaydi: u kasbiy mahoratni o'z ijodiy shuhratiga emas,

o‘zgalarning merosiga xizmat qilishga yo‘naltirish mumkinligini, natija darhol ko‘rinmaydigan ishni yillar davomida davom ettirish mumkinligini va kasbiy ishning ma’nosi shogirdlarda davom etishini ko‘rsatadi. Aynan shunday qiyoslash talabaning o‘z pozitsiyasini aniqlashiga xizmat qiladi. Mazkur polemikaning tahlili shuni ko‘rsatadiki, bahsda ishtirok etuvchi pozitsiyalar bir-birini to‘ldiradi. Konnelli va Klandinin shaxsiy bayonning rolini, Venger ijtimoiy ishtirokning ahamiyatini, Beyyaard va hammualliflari ikkalasining birligini, Erikson inqirozning zarurligini, Palmer esa shaxsiy o‘ziga xoslikni saqlash lozimligini ko‘rsatadi. Mazkur maqolada taklif etilayotgan yondashuv ushbu xulosalarni birlashtiradi: biografik material real amaliyot tajribasini almashtirmaydi, balki uni mushohada qilish uchun qiyoslash ramkasini beradi va talabaning o‘z kasbiy bayonini qurishiga xizmat qiladi.

XULOSA

Olib borilgan tadqiqot kasbiy identiklik tashqaridan uzatilmasligini, u shaxsning o‘z tajribasini mushohada qilishi va o‘zini boshqa kasbiy yo‘llar bilan qiyoslashi orqali shakllanishini asoslab berdi. Shu sababli pedagogik ta’limning vazifasi tayyor identiklikni berish emas, uning shakllanishi uchun material va sharoit yaratishdir. Tadqiqot identiklikning ma’no, mansublik, o‘ziga xoslik, istiqbol va qadriyatli o‘zak komponentlaridan iborat tuzilmasini hamda uning tasavvur, to‘qnashuv, izlanish va aniqlanish bosqichlarini asosladi. To‘qnashuv bosqichini chetlab o‘tish mumkin emasligi, qiyinchiliksiz kechgan amaliyot esa identiklikni rivojlantirmasligi ko‘rsatildi. Biografik materialning uch ta’sir mexanizmi – qiyoslash, kengaytirish va ma’nolashtirish – aniqlandi. Taqlid va identifikatsiyani farqlash mezonlari ishlab chiqilib, pedagogik ishning vazifasi taqlidni emas, identifikatsiyani rag‘batlantirish ekani asoslandi. Yuqoridagilardan kelib chiqib quyidagi tavsiyalar shakllantirildi: birinchidan, tarixiy shaxs biografiyasini andoza emas, qiyoslash materiali sifatida taqdim etish; ikkinchidan, namunani real qiyinchiliklari bilan ko‘rsatib, idealizatsiyadan voz kechish; uchinchidan, talabaga tarixiy qarorlarga nisbatan tanqidiy pozitsiya huquqini berish; to‘rtinchidan, qiyoslash esse va kasbiy kelajak bayoni kabi shakllarni o‘quv jarayoniga kiritish; beshinchidan, pedagogik amaliyotni talabaning dastlabki tasavvurlari sinovdan o‘tadigan tarzda tashkil etish. Yakuniy xulosa sifatida shuni ta’kidlash lozimki, V.A.Uspenskiyning kasbiy yo‘li bugungi talaba uchun takrorlanadigan andoza emas. Uning qiymati boshqacha: u kasbiy mahoratni nimaga yo‘naltirish, natijani qancha vaqt kutish va ishning davomini kimda ko‘rish mumkinligi haqidagi savollarni qo‘yadi. Talabaning bu savollarga o‘z javobini topishi esa uning kasbiy identikligining shakllanishidir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Erikson E.H. Identity: Youth and Crisis. – New York: W.W. Norton, 1968. – 336 p.

2. Успенский В.А. Шашмаком. – Бухара, 1924.

3. Ergashbaev S. O‘zbekiston sharoitida uzluksiz ta’lim tizimi orqali yoshlarning ma’naviy dunyoqarashini rivojlantirish // Объединяя студентов: международные исследования и сотрудничество между дисциплинами. – 2025. – T. 1, № 1. – S. 314–316.

4. Connelly F.M., Clandinin D.J. Stories of Experience and Narrative Inquiry // Educational Researcher. – 1990. – Vol. 19, № 5. – P. 2–14.

5. Wenger E. Communities of Practice: Learning, Meaning, and Identity. – Cambridge: Cambridge University Press, 1998. – 318 p.

6. Palmer P.J. The Courage to Teach: Exploring the Inner Landscape of a Teacher’s Life. – San Francisco: Jossey-Bass, 1998. – 199 p.

7. Ergashbayev S. Uzluksiz ta’lim tashkil etish orqali yoshlarning ma’naviy-falsafiy dunyoqarashini yuksaltirish // Bulletin of Contemporary Researches: Multidisciplinary. – 2025. – Vol. 1, № 1. – P. 10–13.

8. Beijaard D., Meijer P.C., Verloop N. Reconsidering Research on Teachers’ Professional Identity // Teaching and Teacher Education. – 2004. – Vol. 20, № 2. – P. 107–128.

9. Mirzaolimjon og‘li M.M., Shohbozbek E. Yangi O‘zbekistonning ta’lim siyosati va universitetlarning yangi modellari // Pedagogik islohotlar va ularning yechimlari. – 2025. – Vol. 16, № 01. – B. 325–328.

10. Xojimamatov A., Muhammadjonova M. Viktor Aleksandrovich Uspenskiyning ijodiy yo‘li // Oriental Renaissance: Innovative, Educational, Natural and Social Sciences. – 2023. – B. 587–591.